

EN DE BOOM, HIJ LEEFDE VOORT

Ellen Drees

Bovenstaande titel als variant op „En de boer, hij ploegde voort” uit de *Ballade van den Boer* door J.W.F. Werumeus Buning (1891-1958) leek me wel een toepasselijke titel voor dit artikel. In mijn verhaal kunnen de boeren namelijk niet meer voort ploegen, omdat hun boerderijen verdwenen zijn. Met de boerderijen zijn ook de boomgaarden, het kenmerkende knotwilgenlandschap en boomrijke toegangswegen en erfscheidingen verdwenen uit de bebouwde kom. Meestal ten minste, dus niet altijd. Er zijn nog bomen die voortleven en ons de plek wijzen waar vroeger boerderijen gestaan hebben.

Een boom met flinke omvang duidt natuurlijk op een behoorlijke ouderdom, vooral als het een boom van een langzaam groeiende soort betreft zoals een eik, een beuk en een linde.

De oude bomen in de bebouwde kom hebben ooit ergens bij gehoord, maar hoeven natuurlijk niet altijd in de directe omgeving van een gebouw gestaan te hebben. De oude eiken b.v. in de wijk Zorgvliet stonden in het park van het gelijknamige huis aan de Dorpsstraat.

De oudste bomen (een aantal eiken, een beuk en een linde) langs de Tuinstraat zijn een overblijfsel van een afscheiding van de tuin van

Olland, daarvoor Rijtuigfabriek Ingenhoes, Buitenweg en Co en nog vroeger van de boomgaard van bakker Gijsbert Haksvoort.

Boerderij Jagtlust

Rechts van Jagtlust staan drie mooie oude knotlinden en een paar jongere exemplaren (foto voorblad). Zij duiden de plaats aan waar vroeger de boerderij van Jagtlust heeft gestaan. De linden stonden aan de achterzijde van de boerderij. Zoals op de luchtfoto (foto 2) te zien is, vormden zij een goede zonwering voor de deel.

Foto 2. Luchtfoto, ca. 1933.

De plaats van de linden is met een pijl gemarkeerd.

De boerderij heeft tot 1885 bij de buitenplaats Jagtlust gehoord. Vervolgens bleef hij vijf jaar in het bezit van Willem Veldhuizen die in 1884 als pachter op Jagtlust was gekomen. Hierna volgden nog een aantal transacties tot boerderij Jagtlust in 1970 eigendom van de gemeente De Bilt werd, die op de plaats van de boerderij een nieuw administratiekantoor liet bouwen. De laatste pachter, Dirk Doornenbal, overleed in 1969 en heeft de afbraak dus niet meer meegemaakt.

De Olden Brandenburg

Voor de steeds maar groeiende Biltse bevolking ontstonden nieuwe wijken op de vroegere akkers en weilanden. Een tijdje ging dat nog hand in hand met de bestaande boerderijen, maar de uitbreidingsplannen na de Tweede Wereldoorlog slokten steeds meer land op.

*Foto 3. Luchtfoto van de Olden Brandenburg, ca. 1930.
Links van de varkensschuur staat het rijtje knotwilgen.*

Een van de eerste boerderijen die moest wijken voor nieuwbouw was de Olden Brandenburg, die stond waar nu het winkelcentrum Planetenbaan is.

Ook de vroegere situatie op het erf van boerderij de Olden Brandenburg wordt goed weergegeven door een luchtfoto (foto 3). We zien de boerderij met de voorzijde naar het zuiden gericht. In de voormalige varkensschuur op het achterterrein is nu de slijterij van Verhaar gevestigd. Direct ten westen van de schuur staat een rijtje bomen, knotwilgen om precies te zijn. Drie ervan werden in het hertenkamp opgenomen.

Foto 4. De stronk van de laatste wilg.

De oude wilgen zijn inmiddels vervangen door nieuwe exemplaren. De laatste wilg is - als mijn herinnering mij niet in de steek laat - in de jaren zeventig ten onder gegaan bij een flinke storm. De stronk (foto 4) mocht blijven liggen en

is inmiddels flink verweerd. De Olden Brandenburg verdween in 1959. De laatste dertig jaar werd hij bewoond door pachter Dirk Rooken.

Leijenhoeve

Nog een Bilthovens voorbeeld is te vinden aan de Leijenseweg. Hier stond vroeger een aantal boerderijen, waarvan alleen De Voorst nog resteert (nu Rietveldlaan). Op de plaats van het (voormalige) politiebureau stond boerderij Leijenhoeve. Op foto 5 zien we op de voorgrond de toegangsweg naar de boerderij.

Foto 5. De toegangsweg van boerderij Leijenhoeve omstreeks 1970.

Vergelijken we de toenmalige situatie met de huidige (foto 6), dan blijken de eerste twee eiken verdwenen te zijn. De derde eik is herkenbaar aan de verdikte rand om de stam en de vijfde boom is een beuk, die er nu ook nog

Foto 6. De restanten van de toegangsweg links van het politiebureau.

staat. Verder naar achter is nog een aantal bomen gespaard gebleven. Leijenhoeve ging halverwege de 19^e eeuw deel uitmaken van het landgoed Sandwijck. In de eerste helft van de 20^e eeuw is hij bewoond geweest door de familie Westeneng. In 1954 moest de familie de boerderij verlaten, waarna de boerderij nog

zo'n twintig jaar als opslagplaats gebruikt is voordat hij in 1975 gesloopt werd. Het aangebouwde bakhuis bleef wel bewoond, maar werd in 1973 afgebroken vanwege de aanleg van een fietspad langs de Leijenseweg.

Nieuw Buitenzorg

In De Bilt zijn de aanwijzingen wat subtieler. In de wijk Weltevreden staat nog een enkele boom van respectabele ouderdom, zoals de twee beuken bij de bushalte Blauwkapelseweg - François Mauriacweg (foto 7).

Foto 7. De twee beuken bij de bushalte Blauwkapelseweg - François Mauriacweg.

Zij stonden ten westen van boerderij Nieuw Buitenzorg, waarschijnlijk naast het pad dat naar boerderij Weltevreden leidde. Een foto waarop zowel de beuken als de boerderij te zien

zijn, is er helaas niet, maar het pijltje geeft aan waar de beuken zich omstreeks 1960 op de Blauwkapelseweg bevonden (foto 8).

Foto 8. De Blauwkapelseweg omstreeks 1960. Rechts boerderij Oud Welgelegen. De beuken bevonden zich bij de pijl.

Nieuw Buitenzorg (foto 9) wordt aan het oog onttrokken door de welige begroeiing achter het bakhuis dat links van Oud Welgelegen stond.

Nieuw Buitenzorg was nog betrekkelijk jong toen deze boerderij in 1972 afgebroken werd in verband met de uitbreiding van de wijk Weltevreden: nog maar 62 jaar. Vanaf het begin in 1910 tot het eind in 1972 heeft hier de familie Voskuil gewoond, die de boerderij

Foto 9. Boerderij Buitenzorg omstreeks 1970.

pachtte van de familie Van Boetzelaer op Sandwijck. Na afbraak liet de weduwe van Frans Voskuil aan de overzijde van de Blauwkapelseweg een kleine villa bouwen.

Weltevreden

De geschiedenis van boerderij Weltevreden gaat heel wat verder terug, wellicht tot de Middeleeuwen. De boerderij vertoonde 16e-eeuwse bouwkenmerken en waarschijnlijk is er

nog een 15^e-eeuwse houten voorganger geweest. Ook Weltevreden maakte - vanaf 1849 - deel uit van het landgoed Sandwijck. In 1880 vestigde Jan van Dijk zich op Weltevreden. Zijn kleinzoons Peter en Dirk van de Brenk en hun gezinnen waren de laatste bewoners.

De boerderij heeft nog even in de schaduw van de sporthal gestaan voordat hij in 1969 werd afgebroken. Op foto 10 zien we de toppen van wat bomen boven de sporthal uittorenen.

Foto 10. De bouw van de sporthal in 1969 in de wijk Weltevreden. Links een aantal beuken. Van de eiken achter de hooischaar is nog net de kruin te zien die boven de sporthal uitsteekt.

De eiken stonden achter de hooischaar van de boerderij. Er zijn nog twee eiken over die nu russen het Cultureel & Vergader Centrum H.F. Witte en de gemeentelijke opslagruimte ingeklemd staan (foto 11).

Foto 11. De twee eiken achter het H.F. Witte Centrum.

Tweede links op foto 10 zien we een stel beuken staan. Een ervan is bewaard gebleven en staat nu naast het fietspad langs de Biltse Rading. (foto 12).

Foto 12. De beuk langs het fietspad van de Biltse Rading.

Aan het schatten van de ouderdom van de hier beschreven bomen heb ik mij niet gewaagd, omdat ik maar een leek ben en het groeitempo van verschillende factoren afhankelijk is,

bijvoorbeeld van de bodemgesteldheid, het klimaat en van de vraag of de boom in zijn groei gehinderd wordt door storende elementen in zijn omgeving, zoals dicht in de buurt staande soortgenoten. Wie er toch met zijn meetlint op uit wil trekken om de ouderdom van bomen te bepalen, heeft misschien iets aan een overzichtje dat ik vond op internet.

Voor zomereiken en Hollandse linden geldt een gemiddeld groeitempo van een à anderhalve cm per jaar, voor paardekastanjes tussen de twee en drie cm, evenals voor bruine beuken.

Hun groene soortgenoten groeien iets sneller: van 3 tot 4 cm per jaar. Wie zekerheid wil hebben, zal moeten wachten tot de boom omvalt of gekapt wordt, zodat men aan de jaarringen de leeftijd kan aflezen.

Mits de boom niet hol is natuurlijk.

Deze en de rest van de Biltse bomen zijn echter nog een lang leven gegund.

Bronnen

- Inventaris Boerderijen Historische Kring D'Oude School.
- <http://vossen.xs4all.nl/bsz/jpa/lochem.htm>.

POLITIEKE MOORD IN LAATMIDDELEEUWS DE BILT HOEKEN EN KABELJAUWEN IN ONZE GEMEENTE

Dr. Anne Doedens

Vooraf

Tussen 1345 en 1492 woedden in ons land en ook in ons gewest de 'Hoekse en Kabeljauwse twisten'. Het waren in wezen adelsveten, veroorzaakt door de achteruitgaande economische positie van de adel. Het waren daarnaast uitingen van verzet van de burgerij tegen adellijke dwang. Op den duur stonden de Kabeljauwen in het algemeen voor de vrijheid van de steden en de macht van de landsheer en de Hoeken doorgaans voor de belangen van de adellijke families die zich

daartegen verzetten. In ons gewest weken de tegenstellingen af van het hierboven geschetste algemene beeld. (Ik spreek ook voor het Sticht Utrecht over Hoekse en Kabeljauwse twisten - daarin gesteund door D.A. Berents in de Algemene Geschiedenis der Nederlanden, IV [Bussum, 1980] p.295.). In ons gewest kwamen de Hoeken in de vijftiende eeuw op voor de patriciërfamilies van de stad Utrecht, de Utrechtse ridders in de gewestelijke staten en de gewestelijke geestelijkheid. Deze facties wezen de Kabeljauwse visie af en stonden